

erfgoed brabant

erfgoed brabant
academie

Erfgoedcollege: Jong geleerd is oud gedaan? Herkenbaar Brabants van 1960 tot nu

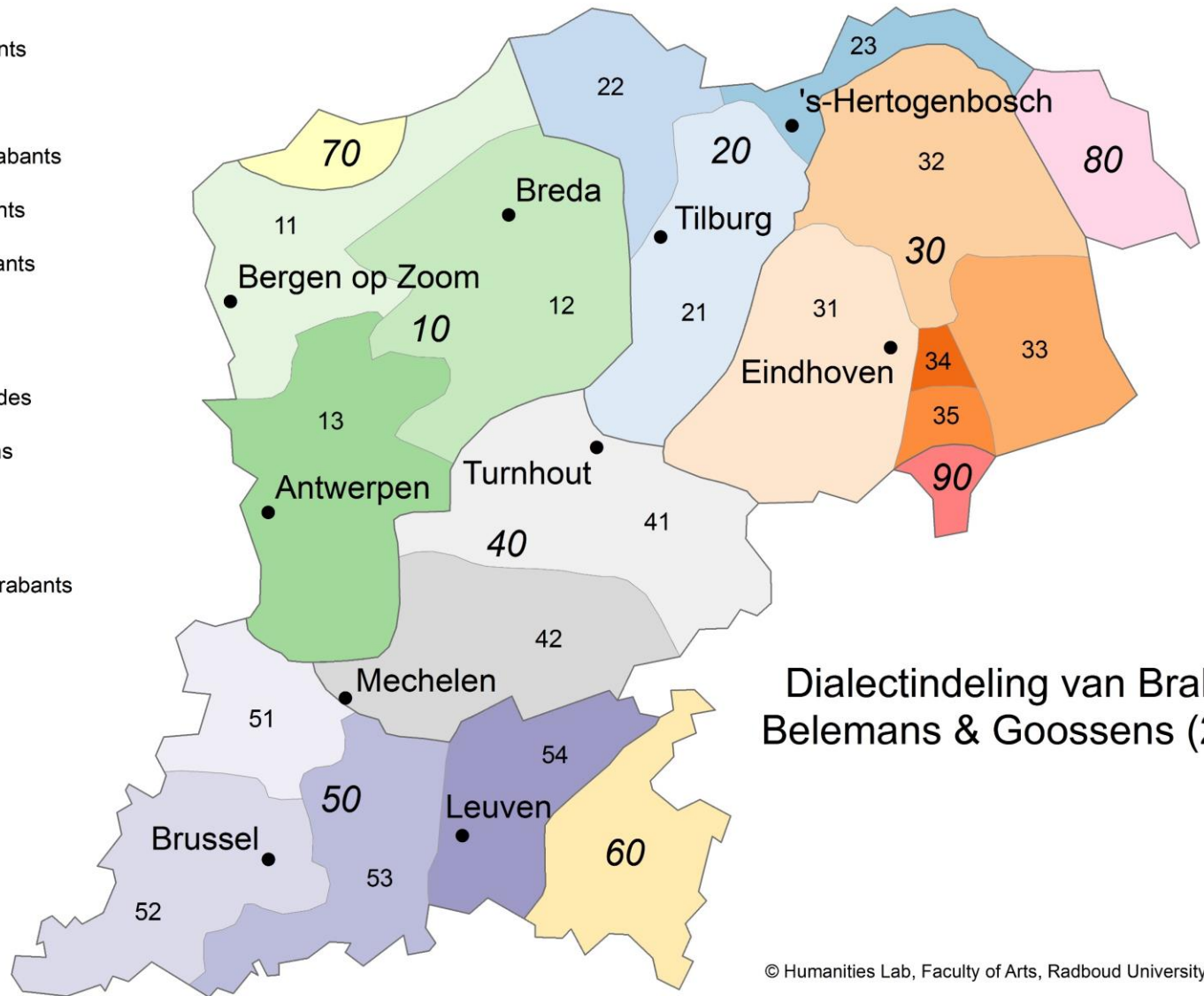
Jos Swanenberg
(Erfgoed Brabant/Tilburg University)

Kristel Doreleijers
(Tilburg University)

Dialect in Noord-Brabant - en hoe het veranderde in de afgelopen eeuw

- 10 Noordwest-Brabants
- 11 Markizaats
- 12 Baronies
- 13 Antwerps
- 20 Midden-Noord-Brabants
- 21 Tilburgs
- 22 Hollands-Brabants
- 23 Maaslands
- 30 Oost-Noord-Brabants
- 31 Kempenlands
- 32 Noord-Meierijs
- 33 Peellands
- 34 Geldorps
- 35 Heeze-en-Leendes
- 40 Kempens
- 41 Noorderkempens
- 42 Zuiderkempens
- 50 Zuid-Brabants
- 51 Kleinbrabants
- 52 Pajottenlands
- 53 Centraal Zuid-Brabants
- 54 Hagelands
- 60 Getelands
- 70 Westhoeks
- 80 Cuijks
- 90 Budels

Dialectindeling van Brabant
Belemans & Goossens (2000)

© Humanities Lab, Faculty of Arts, Radboud University

Sjibbolets

Ik schup oe dur de ruuten naor buuten dè ge in de struiken ligt te kruupen van de buukpien (Land van Cuijk)

Godde mee daanse bij Fraans Jaanse? (Tilburg)

Nee gij, gèk, mi oewe grooten bèk vol sèp (Den Bosch)

‘n Ondje in ‘n okje mee ‘n andje vol ooi, ap, zee ‘t ondje en hop was ‘t ooi (Breda e.a.)

Skèèndelse skóljong gòn mi skón skoen nòr skool (Schijndel e.a.)

Wie spreekt er ABN?

- Rond 1900 slechts 2 à 3 % van de bevolking (Joop van der Horst)
- In de jaren vijftig al ongeveer de helft van de bevolking
- Na 2000 zo'n 80 à 90 %
- En nu?

Onderwijs voor iedereen: leerplicht

- 1 januari 1901: kinderen van 5 tot 12: zes jaar
- 1928: zeven jaar
- 1942: acht jaar
- 1969: negen jaar
- 1975: tien jaar

1968: Mammoetwet (VO)

Dialect, je moedertaal?

Vanzölf, ik bin d'r veur

dat kinder Drents mut leren.

Behalve die van mij,

die gaot studeren. (Hans Heyting, fragment)

Accentschaamte

- “Mijn accent belemmert me en iedereen maakt er altijd opmerkingen over. Na mijn studie heb ik bewust gesolliciteerd in Brabant. Hier is iedereen aan het accent gewend, pas buiten Brabant merk je hoe groot het verschil is. Ik zou willen dat ik mijn accent kon uitzetten.” (Metronieuws 2016)
- “Mijn uitspraak maakt me wel eens onzeker. Ik vind de tongval lomp en boers.” (Metronieuws 2016)
- “Het is pure discriminatie. We zijn domme boeren, bierzuipers, klompendragers en meer van dat soort zaken.” (NPO Dealen met je dialect 2017)
- “Marokkaanse Nederlanders zijn agressief, lelijk, onbetrouwbaar en dom in vergelijking met andere accentsprekers. Dat zijn enkele diepgewortelde oordelen die mensen hebben als ze Marokkaanse Nederlanders alleen maar horen spreken, maar niet zien. Soms grenzen deze beelden zelfs aan latent-racisme.” (Metronieuws 2016)

Een leraar met een accent?

“De meeste van mijn leerlingen hebben zelf een Marokkaans accent. Waarom zou ik dat van mij dan moeten aanpassen”

“Waarom zou ik mijn accent veranderen? Ik ga toch in Tilburg werken.”

“Er is niet langer een algemeen geaccepteerde standaard. De uitspraak op radio en televisie (...), in het klaslokaal van de middelbare school, is al enorm divers geworden” (Joop van der Horst 2008).

	Brabants	Limburgs	Amsterdams	Vlaams	Antilliaans	Frans	Turks	Marokkaans	Pools
A	2,39	3,26	3,58	2,92	3,19	2,99	3,87	3,99	4,06
B	2,59	3,01	3,10	2,96	3,16	2,96	3,24	3,26	3,22
C	2,89	3,47	3,22	3,17	3,26	2,96	3,18	3,30	3,21
D	2,22	2,68	2,99	2,65	2,71	3,15	3,26	3,41	3,33
E	2,22	2,53	2,94	2,46	2,50	3,02	3,06	3,26	3,29

Gemiddelde Likert scores voor vijf attitudes t.o.v. negen accenten (n = 136)

a: 1=mooi, 5=lelijk

b: 1=goede docent, 5=slechte

c: 1=met autoriteit, 5=geen autoriteit

d: 1=benaderbaar, 5=niet benaderbaar

e: 1=sympathiek, 5=onsympathiek

Swanenberg, Kerkhoff, Poelmans (2021)

All accents are equal,
but some accents are more equal than others?

Dialect in Noord-Brabant

En hoe de toekomst er (mogelijk) uitziet

Kristel Doreleijers MA (Tilburg University & Meertens Instituut)

Deel 2

- **Diversiteit** – hoe dialectverlies óók kan leiden tot meer taaldiversiteit
- **Toegankelijkheid** – hoe sociale media dialect toegankelijker maken, en hoe het onderwijs dit ook zou kunnen doen
- **Inclusie** – hoe dialect een groepstaal of een ‘stijl’ kan markeren, een gevoel van ‘erbij horen’, en hoe het onderwijs recht kan doen aan de diverse taalachtergronden van leerlingen

Nederlandse streektalen verdwijnen in rap tempo

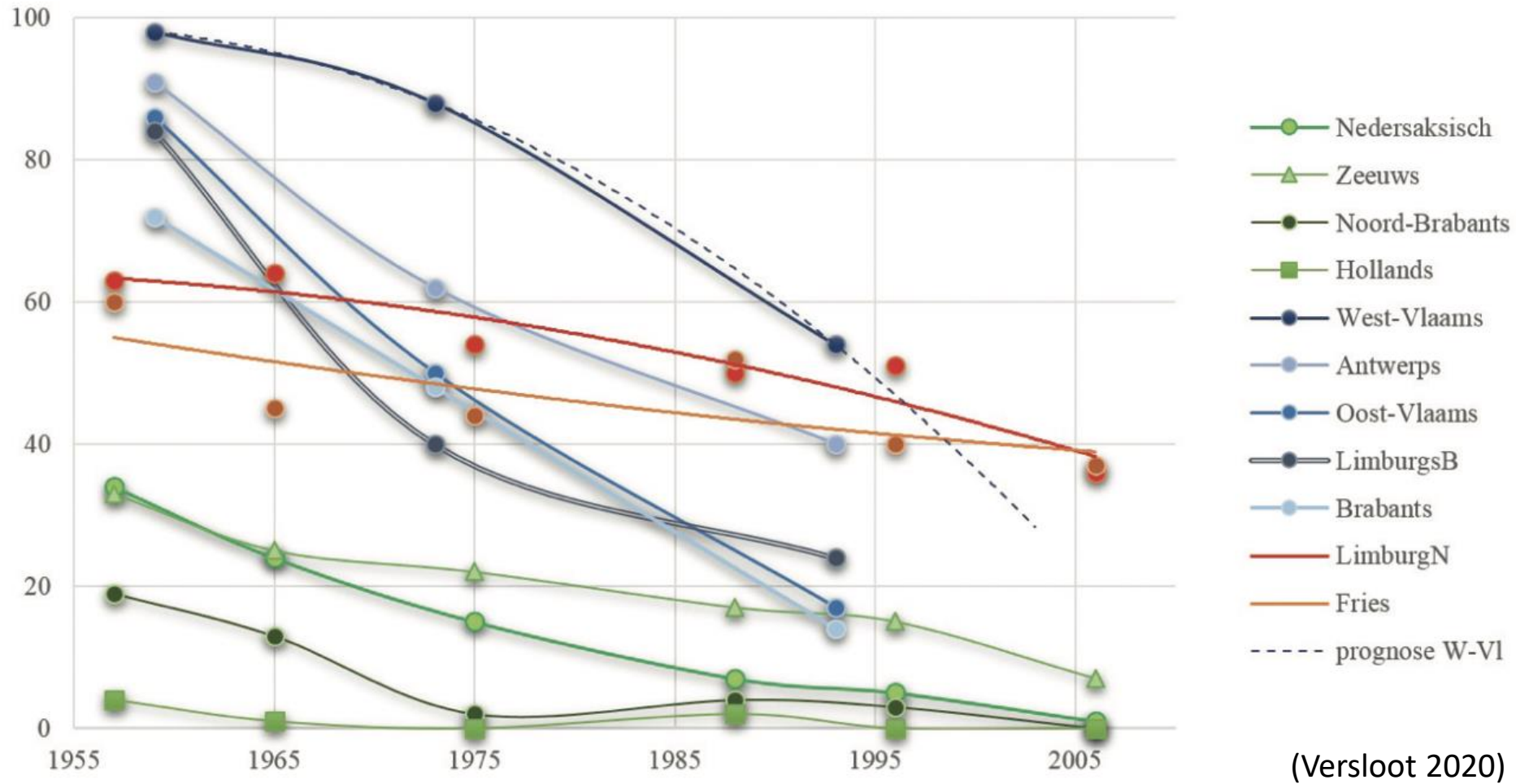
27-4-2021

28-4-2021 **Het 'Brabants dialect' verdwijnt in rap tempo, maar de zachte G blijft nog**

Brabants dialect verdwijnt: 'Schaamte bij jongeren'

30-4-2021

Streektaalgebruik (% , naar geboortjaar)

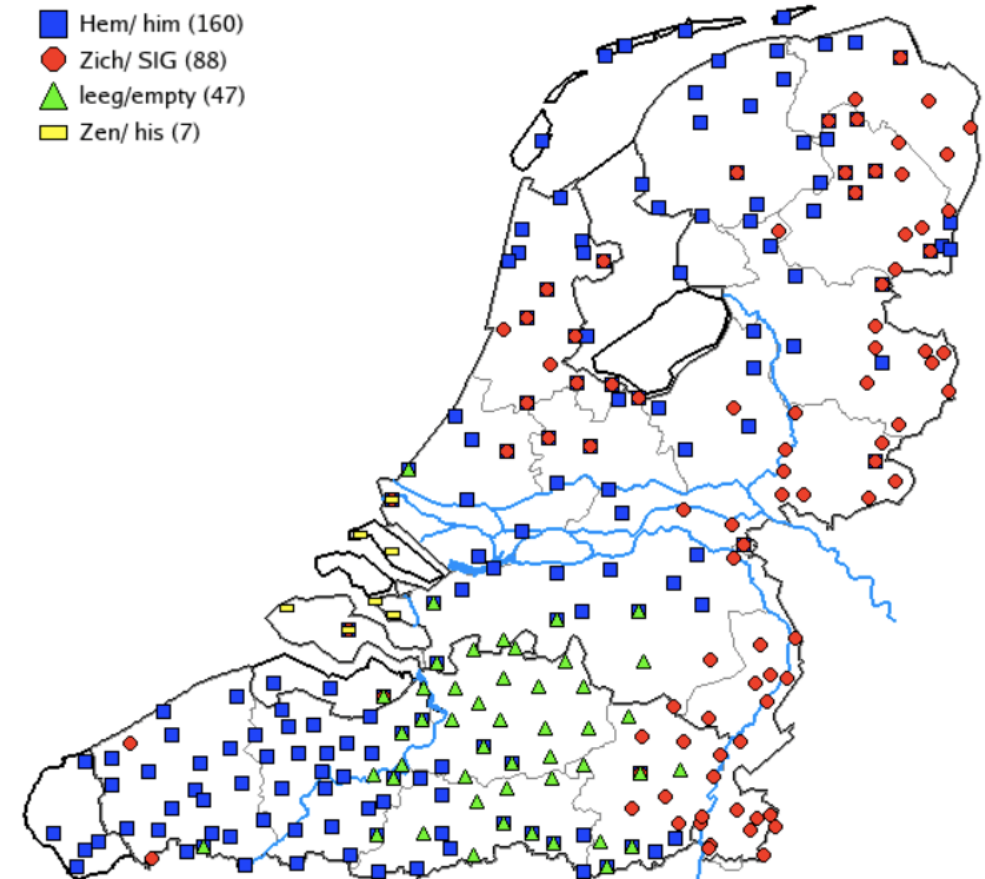

Grafiek 1 *Het verloop van het streektaalgebruik over de afgelopen 50-60 jaar op basis van geboortjaar*

Hoeveel dialecten zijn er eigenlijk?

- Syntactische Atlas Nederlandse Dialecten: 267
- Morfologische Atlas Nederlandse Dialecten: 613
- Eén per provincie of één per stad/dorp?
- Eén per spreker?

- Dialecten → regiolecten
- Of zelfs nog een stap verder? Dialect als stijl?

“De timmerman had geen spijkers bij *hem/zich*.”

Van moedertaal naar 'latere' taal

- Steeds minder moedertaalsprekers: betekent dat ook minder dialectsprekers?
- Incomplete verwerving dialect → 'grammaticafouten'
- *appartementske, clubske*
- FB *Bosschenaren be like: menne schoonma, n draak*
- *nen hillen aauwen oma, unne koekske*
- Nieuwe vormen kunnen ook ingeburgerd raken
- **"Hyperdialect", "Gevelbrabants"**

(Doreleijers, Van Koppen & Swanenberg 2020)

Facebook *Bosschenaren Be Like*

d'n

Boerderij

aurant & zalen voor uw feest, lunch of diner

WWW.DNBOERDERIJ.NL *Puur en bourgondisch*

Verschillen in de methodologie

- Traditionele dialectologie niet meer van deze tijd?
- Traditionele dialect (NORMs) wordt nu niet meer gebruikt...
- Maar hoe noemen we het dan: 'variatielinguïstiek'?
- Passieve kennis vs. zelfrapportage vs. actief gebruik in interactie

Foto: Gunnar Creutz, [CC-BY-SA-4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Foto: Boks Ouwe, [deel 5](#)

Foto: RoekOe Brabant

Jongeren in Eindhoven

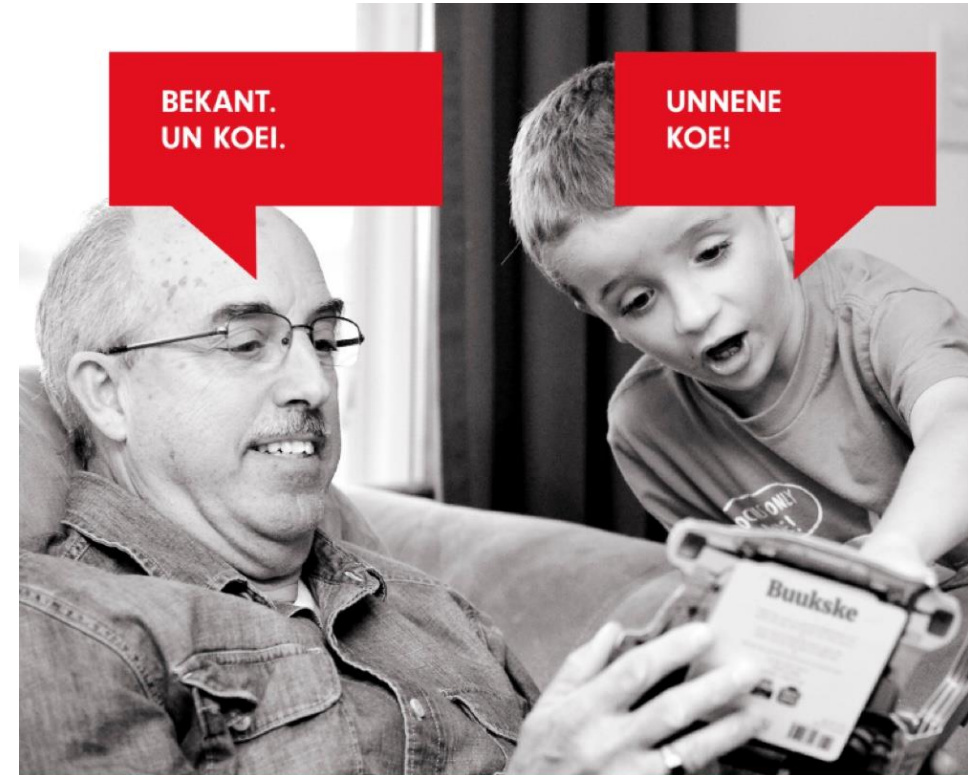
Onzenen hond die staot te blaffe.

Denne koning hoefde gij niks wijs te make.

Unnene koe heb ik nog nooit geaaid.

Unne koekske kende gij wel bakke.

Hij ziet zichzelf in **dennen hoge spiegels**.

Beperkte dialectkennis?

C4: Menne tènne lècht ècht hillemaal nooit, maar men oom wel.

B4: Lècht. [lacht]

A4: Maar men oom wel.

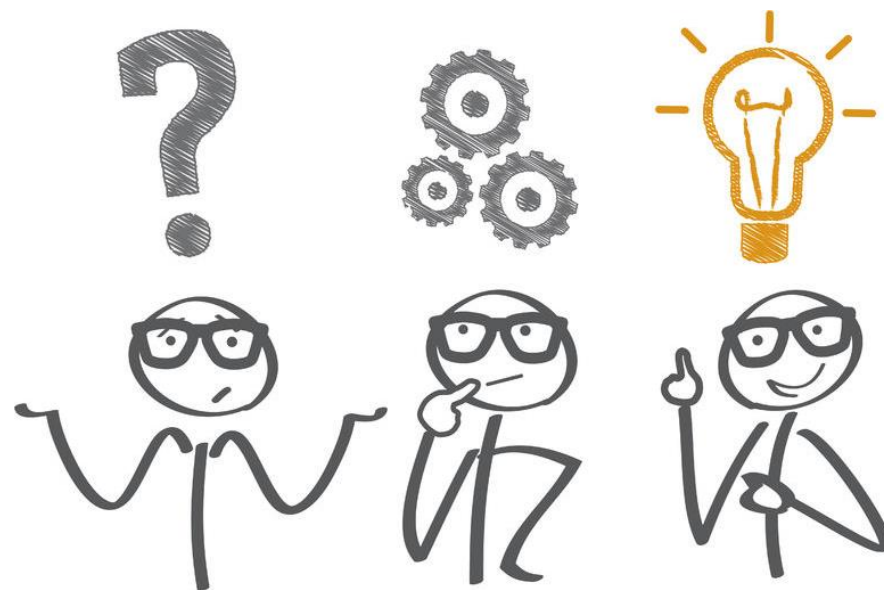
B4: Ja.

B4: Is ut men of menne?

C4: Ligt eraan of je **vrouwelijk of mannelijk** zit volges mij.

A4: Zen oom.

C4: Men oom, menne tante. Ja.

Unne kuukske

Unne luchtcoe

Mun(ne) dialect

RoekOe Brabant

10 juni 2019

RoekOe Brabant

8 juli 2020

Omroep Brabant

19 augustus 2019

Repost RoekOe Brabant

Hoe authentiek is hyperdialekt?

A: *Welke kant van Brabant is dit taaltje hier rondom Breda nooit gehoord*

B: *Jawel hoor is echt Brabants. Bredaas is stads als je in de dorpen komt en echte Brabanders kent dan hoor je dat wel.*

Welk Brabants is dit????? Klinkt mij totaal onbekend. Nieuwe stam ontdekt?

A: *Was da vur een dialect "munne"?*

B: *Inderdaad, moet 'mun dialect' zijn*

A: *Das toch gin echt brabantss?? Buuk?? Pens!!!*

B: *Inderdaad, en mun dialect ipv munne*

A: *Unne buuk en mien dialect toch?*

B: *Of munne buuk en men dialect*

C: *In ieder geval niet munne dialect*

Jongeren bereiken via het onderwijs?

- Dialect als doeltaal of schoolvak? Als voertaal in de klas?
- Dialect als middel voor **reflectie**: taalbewustzijn vergroten

Onderzoek onder docenten en materiaalontwikkelaars (n=242)

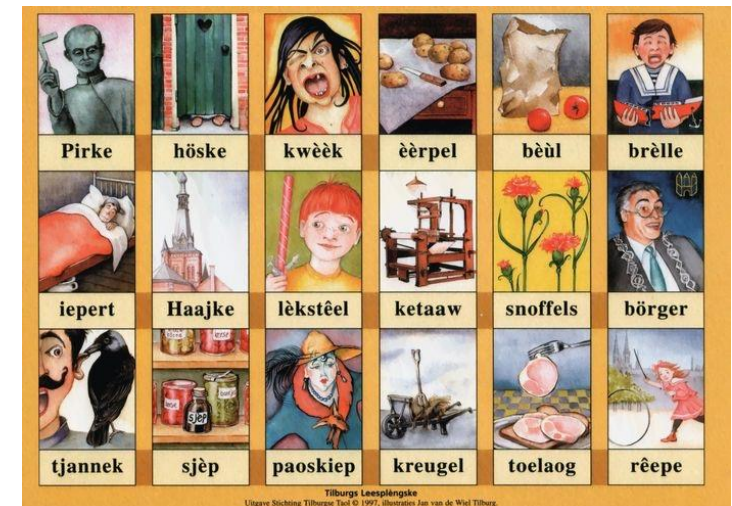
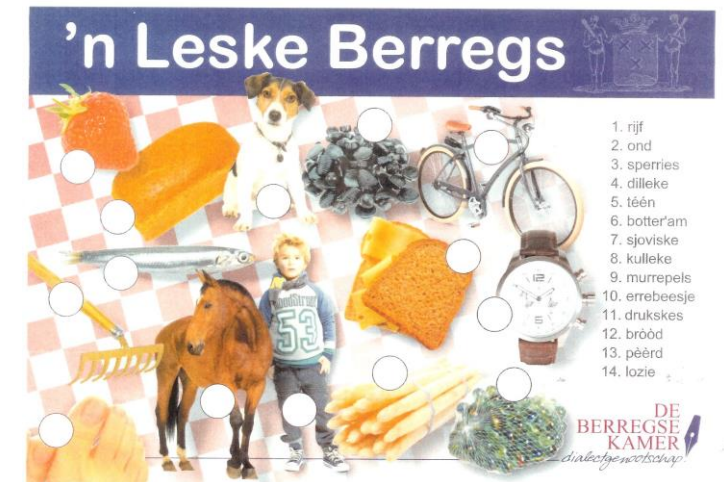
Besteden docenten op dit moment aandacht aan dialect?

- In Noord-Brabant: 59% docenten* doet dit (n=42)
- Andere provincies: 50% docenten doet dit (n=102)

**Wel heel incidenteel, weinig bekendheid met bestaand materiaal*

Draagt dialecteducatie bij aan een positieve en tolerantere attitude t.o.v. dialect?

- In Noord-Brabant: 85% docenten denkt van wel (n=42)
- Andere provincies: 83% docenten denkt van wel (n=102)

Kinderen in groep 1 moeten Nederlands spreken

Joop Smits en Cor Aarnoutse

Het is gebruikelijk dat kinderen van vier jaar op basisscholen worden aangemeld door hun ouders. Als adviseurs van (risicovolle) basisscholen in Rotterdam hebben we verschillende keren meegemaakt dat moeders met een migratie-achtergrond hun kind kwamen aanmelden op de school waar ze zelf acht jaar op hadden gezeten. Het bijzondere was dan vaak dat hun kind geen woord Nederlands sprak. We zien nog voor ons hoe teleurgesteld de directeurs van die scholen waren.

Ouders met een migratie-achtergrond behoren momenteel meestal tot de tweede of derde generatie immigranten. De overgrote meerderheid is in Nederland geboren en getogen. Als zij

thuis met hun kinderen alleen hun 'eigen taal' blijven spreken en hun schotel alleen op hun land van herkomst blijven richten, staan ze in feite met de rug naar de Nederlandse samenleving. Ze doen dan niet alleen de samenleving veel tekort, maar ook en vooral hun kinderen.

Uit ons onderzoek in Noord-Brabant blijkt dat 38 procent van de leerlingen met een migratie-achtergrond thuis geen Nederlands spreekt. In de grote steden

 Veel kinderen met een migratie-achtergrond blijven achter

is dit percentage nog hoger. Voor het onderwijs blijft het dan 'dweilen met de kraan open'. De meeste kleurrijke scholen blijven dan onder de maat presteren, ondanks alle extra faciliteiten.

Tekorten

Zo blijkt dat de leerlingen van deze scholen in groep 7 en 8 zeer laag presteren op het gebied van begrijpend lezen. Deze lage prestaties zijn vooral te wijten aan een gebrek aan woordenschat (kennis van de betekenis van woorden) en aan algemene kennis. Tekorten die al bij zeer jonge kinderen ontstaan.

Leerlingen met een migratie-achtergrond missen vaak ook de nuancerings in de Nederlandse taal, zeker als ze thuis geen Nederlands spreken.

Het is de taak van de overheid

en van de scholen (schoolbesturen en schoolleiders) om de ouders van kleurrijke scholen met klem er op te wijzen hoe belangrijk het voor hun kind en het onderwijs is om vanaf het begin thuis ook Nederlands te spreken.

Uit onderzoek weten we dat vrijwel alle kinderen zonder veel moeite in staat zijn om twee talen te spreken, hoe klein ze ook zijn. Het is de plicht van de overheid en van de scholen om te zorgen voor goed onderwijs, vooral in de Nederlandse taal. Deze zorgplicht kent echter haar grenzen, wanneer de ouders hun plichten niet nakomen.

Joop Smits is onderzoeker en oud-onderwijsinspecteur. Cor Aarnoutse is emeritus hoogleraar onderwijskunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Kinderen in groep 1 moeten Nederlands spreken

Joop Smits en Cor Aarnoutse

Het is gebruikelijk dat kinderen van vier jaar op basisscholen worden aangemeld door hun ouders. Als adviseurs van (risicovolle) basisscholen in Rotterdam hebben we verschillende keren meegemaakt dat moeders met een migratie-achtergrond hun kind kwamen aanmelden op de school waar ze zelf acht jaar op hadden gezeten. Het bijzondere was dan vaak dat hun kind geen woord Nederlands sprak. We zien nog voor ons hoe teleurgesteld de directeuren van die scholen waren.

Ouders met een migratie-achtergrond behoren momenteel meestal tot de tweede of derde generatie immigranten. De overgrote meerderheid is in Nederland geboren en getogen. Als zij

thuis met hun kinderen alleen hun 'eigen taal' blijven spreken en hun schotel alleen op hun land van herkomst blijven richten, staan ze in feite met de rug naar de Nederlandse samenleving. Ze doen dan niet alleen de samenleving veel tekort, maar ook en vooral hun kinderen.

Uit ons onderzoek in Noord-Brabant blijkt dat 38 procent van de leerlingen met een migratie-achtergrond thuis geen Nederlands spreekt. In de grote steden

Veel kinderen met een migratie-achtergrond blijven achter

is dit percentage nog hoger. Voor het onderwijs blijft het dan 'dweilen met de kraan open'. De meeste kleurrijke scholen blijven dan onder de maat presteren, ondanks alle extra faciliteiten.

Tekorten

Zo blijkt dat de leerlingen van deze scholen in groep 7 en 8 zeer laag presteren op het gebied van begrijpend lezen. Deze lage prestaties zijn vooral te wijten aan een gebrek aan woordenschat (kennis van de betekenis van woorden) en aan algemene kennis. Tekorten die al bij zeer jonge kinderen ontstaan.

Leerlingen met een migratie-achtergrond missen vaak ook de nuanceringen in de Nederlandse taal, zeker als ze thuis geen Nederlands spreken.

Het is de taak van de overheid

en van de scholen (schoolbesturen en schoolleiders) om de ouders van kleurrijke scholen met klem er op te wijzen hoe belangrijk het voor hun kind en het onderwijs is om vanaf het begin thuis ook Nederlands te spreken.

Uit onderzoek weten we dat vrijwel alle kinderen zonder veel moeite in staat zijn om twee talen te spreken, hoe klein ze ook zijn. Het is de plicht van de overheid en van de scholen om te zorgen voor goed onderwijs, vooral in de Nederlandse taal. Deze zorgplicht kent echter haar grenzen, wanneer de ouders hun plichten niet nakomen.

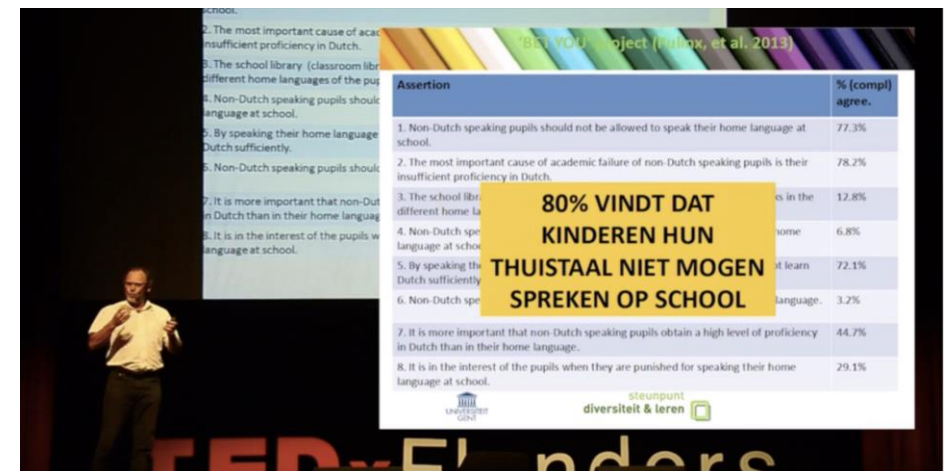
Joop Smits is onderzoeker en oud-onderwijsinspecteur. Cor Aarnoutse is emeritus hoogleraar onderwijskunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Waarom zijn we bang voor meertaligheid?

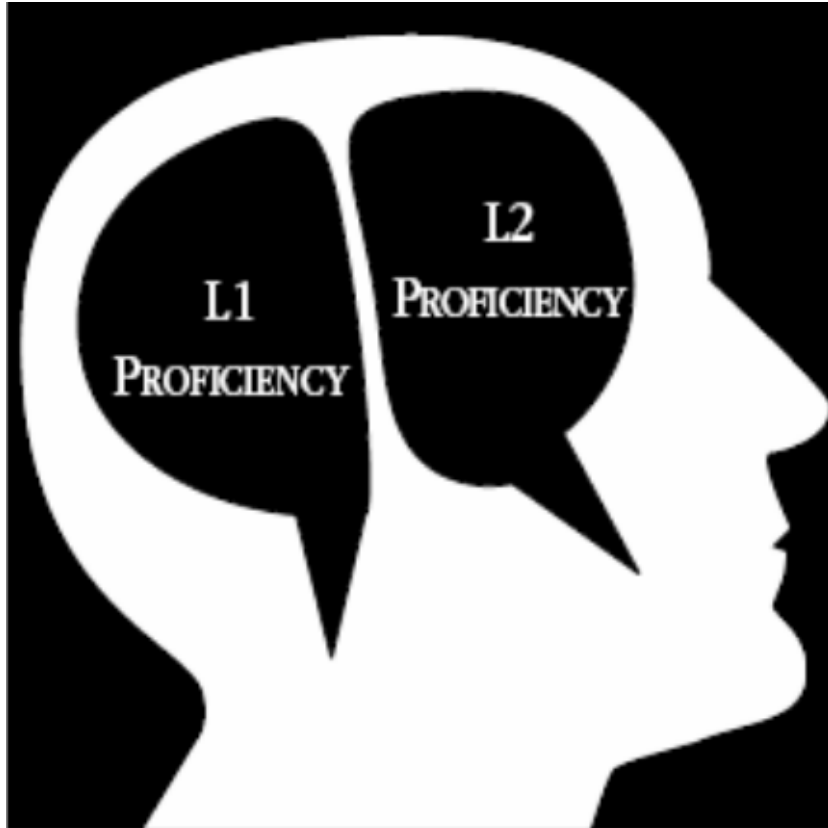
Onderzoek onder 775 Vlaamse docenten van 48 scholen:

- Anderstalige leerlingen zouden op school geen vreemde taal mogen spreken (77,3%)
- De belangrijkste reden van de schoolachterstand van anderstalige leerlingen is hun gebrekkige kennis van het Nederlands (78,2%)
- Door op school ook de eigen moedertaal te spreken, leren anderstalige leerlingen onvoldoende Nederlands (72,1%)
- Het is belangrijker dat anderstalige leerlingen goed Nederlands leren dan de kennis van de eigen moedertaal te behouden (44,7%)

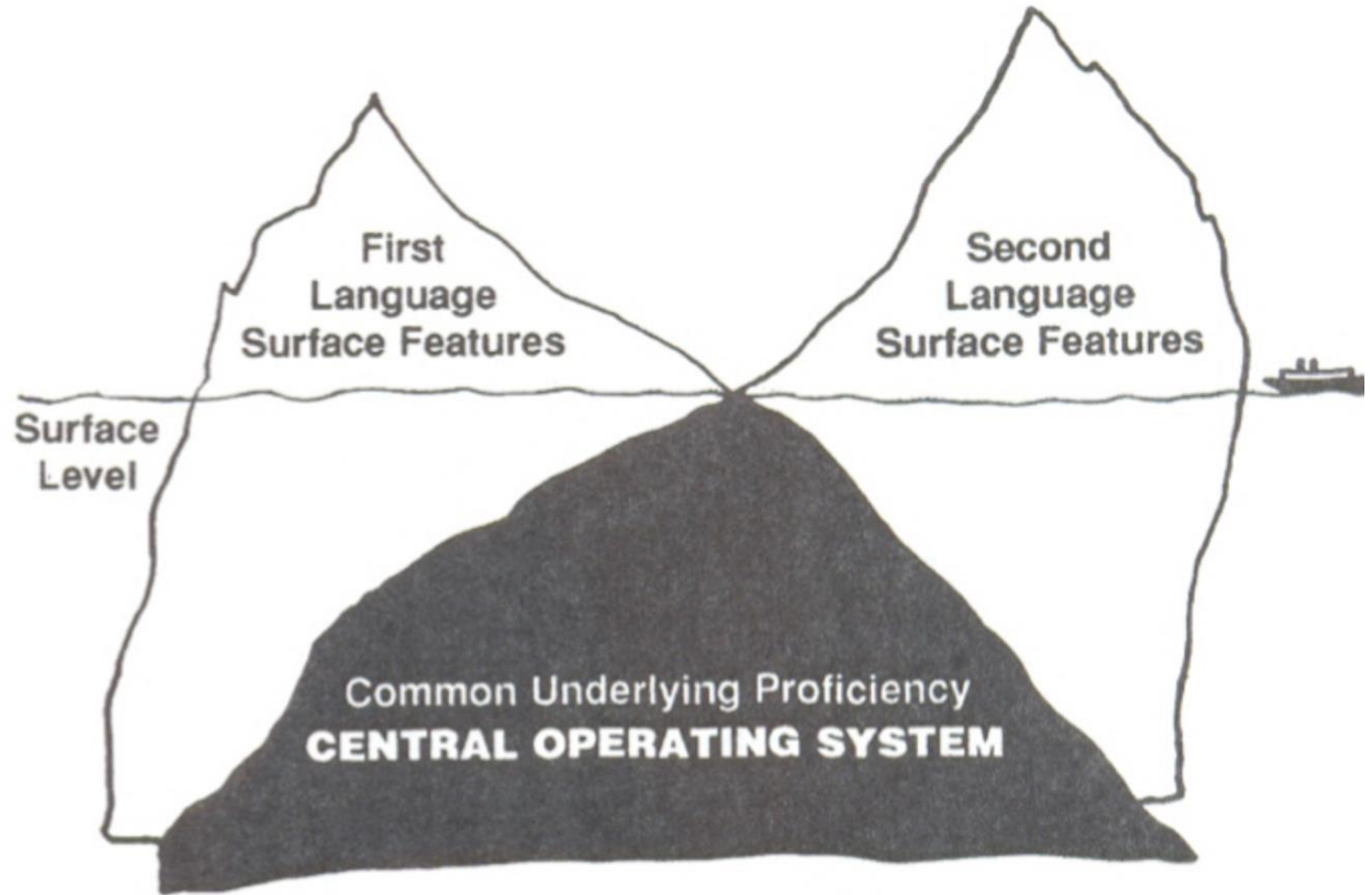
(Pulinx, Van Avermaet & Agirdag 2015)

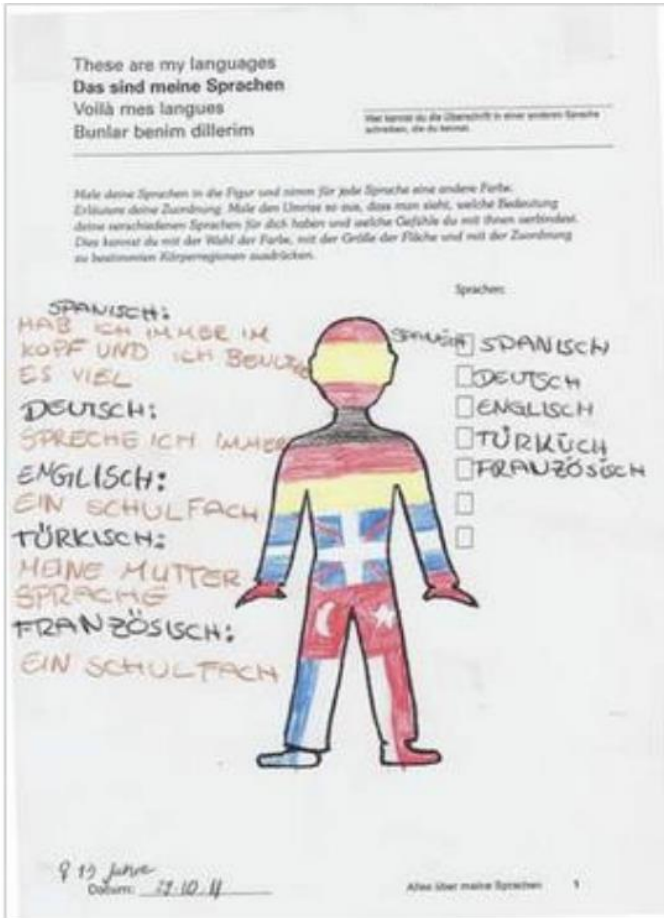
Het Ijsbergmodel (CUP-model) van Jim Cummins

(Cummins 2005)

Dialect en meertaligheid

Leergebied
Nederlands

Voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders uit het ontwikkelteam Nederlands

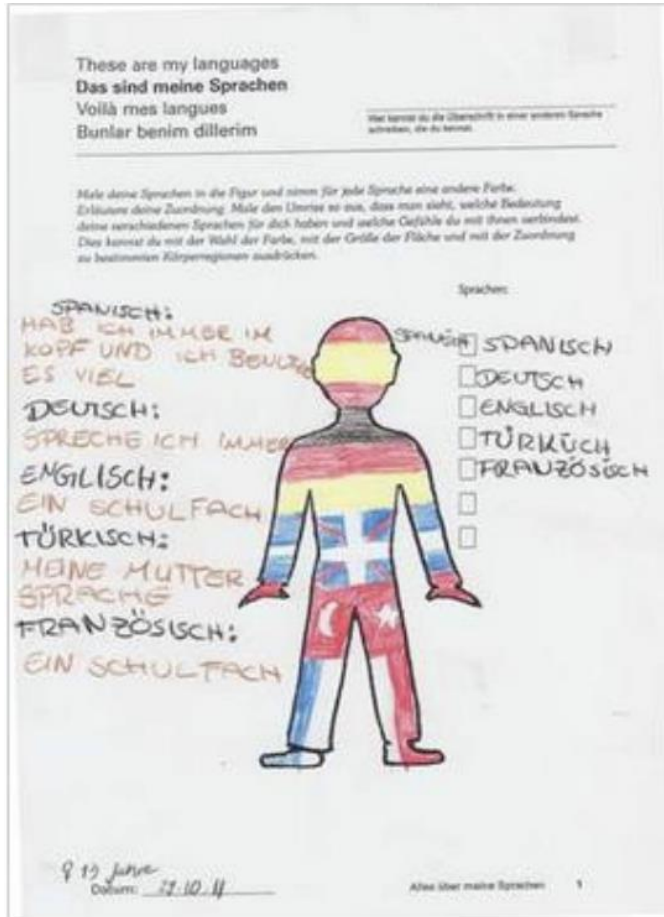
curriculum.nu

VANDAAG WERKEN AAN HET ONDERWIJS VAN MORGEN

LUCIDE Toolkit “Meertaligheid in het onderwijs”
Taalportret (Duitsland), talen inventariseren (Madrid)

Grote Opdracht 3:
Meertaligheid en cultuurbewustzijn

Dialect en meertaligheid

Voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders uit het ontwikkelteam Nederlands

curriculum.nu

VANDAAG WERKEN AAN HET ONDERWIJS VAN MORGEN

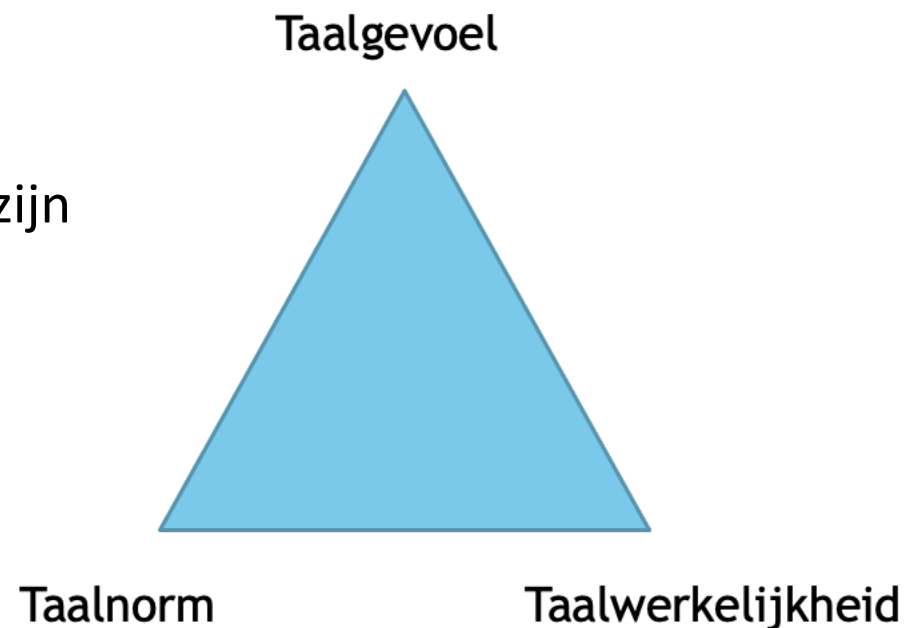
LUCIDE Toolkit “Meertaligheid in het onderwijs”
Taalportret (Duitsland), talen inventariseren (Madrid)

“Leerlingen verwerven kennis van en inzicht in de meertaligheid, taalvariatie en taalverandering om hen heen, en leren daar zo ook beter mee omgaan”

De drie T's

- Verschil tussen **prescriptief** (normatief) en **descriptief** (beschrijvend) denken over taal
- Zelf nadenken over intuïties (**taalgevoel**), de **taalwerkelijkheid** daarmee vergelijken en vervolgens observaties (hoe vaak komt iets voor) relateren aan de **taalnorm** (hoe zou het moeten zijn volgens de taalregels)

(Van Rijt & Wijnands 2017)

Tot slot

Diversiteit, toegankelijkheid en inclusie

Met taalgebruik kun je zowel **includen** (laten zien dat je bij een groep hoort die zo praat) als **uitsluiten** (je onderscheiden van anderen die duidelijk anders praten).

In- en uitsluiting via taal kan ook op institutioneel niveau plaatsvinden, bijvoorbeeld door sprekers **aan te moedigen of juist te ontmoedigen** om hun eigen taal te gebruiken.

We zien dat **dialectverlies** niet noodzakelijk een omschakeling naar Algemeen Nederlands betekent, maar wél **dialectverandering**. Inclusie is ook deze **taaldiversiteit** omarmen.

Via **sociale media**, en wellicht in de (nabije) toekomst ook via het **onderwijs**, wordt dialect, of een deel daarvan, voor jongere generaties **toegankelijk** gemaakt – niet alleen voor **geboren en getogen Brabanders**, maar ook voor **niet-Brabanders** of voor **Brabanders zonder lokale wortels**.

Verder lezen?

WA ZEEDE GIJ NOU?

UNNE KOE HEB IK NOG NOOIT GEAID

IK HEB OOK NOG NOOIT UN KOE GEAID

Woordgeslacht in Brabants dialect

BRABANTS ERFGOED

Bestaat er zoiets als 'fout' dialect?

	?	
hèndege		quukske
		
haawe	paoskiep	hèùs

BEKANT. UN KOEI.

UNNENE KOE!

Hoe kunnen we het dialect behouden?

BRABANTS ERFGOED

erfgoed brabant

erfgoed brabant
academie

Dank voor uw aandacht!

Volgende Erfgoedcollege: Hoort iedereen erbij?

28 oktober, 15.00-16.45

www.erfgoedbrabantacademie.nl